

kultura i nacionalno oslobođenje*

Ispravno sagledavanje uloge kulture, u pokretu koji se bori za nezavisnost i oslobođenje, zahteva jasnu diferencijaciju između kulture i kulturnih manifestacija. Kultura je dinamična sinteza materijalne i duhovne istorijske stvarnosti, na nivou svesti ličnosti i kolektiva, jednog društva ili jedne društvene skupine i odnosa čoveka i prirode, kao i između ljudi i društvenih kategorija. S druge strane, kulturne manifestacije su različiti oblici putem kojih se izražava ova sinteza pojedinačno-kolektivno, u svakom studijumu evolucije društva ili društvenih skupina u pitanju.

Kultura je osnova svakog oslobodilačkog pokreta. Jedino se društva ili društvene skupine koje neguju tekovine svog kulturnog nasleđa mogu mobilisati, organizovati i boriti protiv tuđe dominacije. Ova kultura je, bez obzira na idealizovane ili utopijske karakteristike svoga izraza, osnovni element svakog istorijskog procesa. Ona obuhvata sposobnost (i odgovornost) razrađivanja ili sazrevanja elemenata koji obezbeđuju kontinuitet istorije, u isto vreme uslovljavajući mogućnosti razvoja ili regresije društva.

Kultura nije uniforma

Oslobodilačka borba je čista politička kategorija. Jedino se politički medoti mogu upotrebiti za njen razvoj (uključujući tu i upotrebu nasilja — koje je uvek oružano — protiv nasilja, odnosno imperijalističke dominacije). Prema tome, kultura nije, niti će ikada biti oružje ili metod za mobilizaciju ljudi protiv strane dominacije. U stvari, u spoznaji lokalne stvarnosti, a naročito kulturne stvarnosti, nalazi se izbor, strukturalizacija i razvoj metoda najpogodnijih za borbu. Otuda proističe potreba da oslobodilački pokreti pridaju primordijalnu važnost ne samo opštim karakteristikama narodnih masa, odnosno kulturni potčinjenog društva, već i svim drugim društvenim kategorijama. Jer, bez obzira što ona ima karakter masa, kultura nije uniforma, ona se ne razvija podjednako u svim horizontalnim i vertikalnim slojevima društva.

Vrline i nedostaci

Stav i držanje pojedine skupine ili pojedinca prema oslobodilačkoj borbi i njenom razvoju, svakako su diktirani ekonomskim interesima, ali su, istovremeno, duboko prožeti obeležjima. Ta činjenica, postojanje razlika u nivoima, objašnjava mnoštvo stavova pojedinaca jedne iste društvene kategorije prema oslobodilačkom pokretu. Prema tome, na ovom planu, kultura dobiva svoj puni smisao za svakog pojedinca: shvatanje i integracija u svoj društveni milje, identifikacija s fundamentalnim problemima i aspiracijama društva, prihvatanje ili odbijanje mogućnosti transformacije u pravcu napretka.

Očigledno je da brojnost društvenih kategorija, naročito etničkih, čini definisanje uloge kulture u oslobodilačkim pokretima složenijim. Međutim, ta kompleksnost ne treba i ne sme da umanjuje odlučujuću značaj klasnog u kulturni razvoj pokreta, i ona, samom činjenicom da je delikatnija u urbanim kategorijama i ruralnim zajednicama s vertikalnom strukturom (države), zahteva bliže proučavanje ove pojave i onda kada se fenomen klase još nalazi u početnom stadijumu. Iskustvo pokazuje da privilegovane kategorije društva, suočene s političkim izborom koji nameće osporavanje strane dominacije, najčešće stavljaju sopstvene neposredne interese iznad interesa grupe ili društva — protivno aspiracijama narodnih masa.

Ne treba zaboraviti da kultura, kao izvedeni i uslovljavajući činilac istorije, obuhvata primarne i sekundarne elemente, vrline i nedostatke, jaku i slabu stranu, pozitivne i negativne aspekta, faktore progresa i stagnacije ili regresije — kontradikcije i konflikte. Bez obzira na kompleksnost kulturne panorame, oslobodilački pokret ima potrebu da lokalizuje i definiše međusobno kontradiktorne činjenice, da bi očuvao osnovne pozitivne vrednosti i uključio ih u druge vrednosti, u korist oslobodilačke borbe i u svetlu jedne nove, *nacionalne dimenzije*. Međutim, kompleksnost i važnost problema kulture, identifikovanih u toku borbe u svojoj pravoj veličini, često nameće adaptacije i stalne korekcije strategije i taktike, u skladu sa stvarnošću koju jedino borba može da razotkrije.

Sve ovo podrazumeva stalan sukob između različitih elemenata kulture i između njih i potreba koje nameće borba. Na ovaj način razvija se interakcija između kulture i borbe. Ona počinje da utiče na temelj i izvor inspiracije za borbu, i predstavlja uticaj koji se na manje ili više obigledan način ogleda u pogresivnijem držanju društvenih kategorija i pojedinaca, kao i u odvijanju same borbe. Na taj način,

rukovodioci oslobodilačkih pokreta, koji većinom potiču iz urbanih centara (iz redova sitne buržoazije i radnika), kao i iz narodnih masa (većinu predstavljaju seljaci), poboljšavaju svoj kulturni nivo: stižu bolje poznavanje stvarnosti zemlje, oslobodaju se klasnih kompleksa i predrasuda, razbijaju okvire sredine u kojoj se razvijaju, uklanjaju etničke barijere, jačaju političku svest, integrišu svoju zemlju usvetske tokove, itd.

Borba kao faktor jedinstva

Kao što je opštepoznato, borba, bez obzira na svoj oblik, zahteva mobilizaciju i organizovanje znatne većine stanovništva, političko i moralno jedinstvo raznih društvenih kategorija, postepeno uklanjanje ostataka plemenskog i feudalnog mentaliteta, odbijanje društvenih i verskih pravila i tabua, koji su u nesaglasnosti s *racionalnim* i nacionalnim karakterom oslobodilačkog pokreta, i uvodi druge bitne promene u život stanovništva.

Ovo potkrepljuje i činjenica da dinamika borbe sigurno zahteva i sprovođenje demokratije, kritike i samokritike, sve veću odgovornost stanovništva, opismenjavanje, otvaranje škola i pružanje sanitarne pomoći, obrazovanje kadrova koji potiču iz seoskih i radničkih sredina, kao i mnoga druga ostvarenja koja diktiraju jedan pravi »forsirani marš« društva ka kulturnom napretku. Stoga, oslobodilačka borba nije samo kulturna činjenica, već i *fakt kulture*.

U nativnim društvima uticaji oslobodilačke borbe ogledaju se u multilateralnim rezultatima navedenih ostvarenja, kao i u razvoju (ili konsolidaciji) nacionalne svesti. Jedinstvena akcija oslobodilačkog pokreta, koja zahteva i političko jedinstvo, nameće i dinamiku borbe.

Sticanje narodne svesti

Otklanjanjem zatvorenosti grupe, rasna agresivnost (plemenska ili etnička) stremi postepenom iščeznuću, da bi ustupila mesto razumevanju, solidarnosti i uzajamnom poštovanju između raznih horizontalnih sektora društva, ujedinjenih i identifikovanih u borbi i zajedničkoj sudbini koju je donela strana dominacija. Narodne mase, bez velikih poteškoća, postaju svesne svojih osećanja, osim ako politički oportunizam, svojstven srednjim društvenim slojevima, ne uzurpiraju ovaj proces. Može se, u tom slučaju, konstatovati pojačanje grupnog identiteta i zaostrevanje odnosa, što pogoduje uspostavljanju dostojanstva ličnosti. Ove činjenice ni u kom slučaju ne škode strukturalizaciji društvenih kretanja u pravcu skladnog napretka. One su u funkciji novih istorijskih koordinata s nacionalnom dimenzijom — i samo jedna intenzivna i efikasna politička akcija, kao osnovni element oslobodilačke borbe, može da definiše putanju i ograničenja ovih istorijskih činilaca i da obezbedi njihov kontinuitet.

Za klasu koja predstavlja kolonijalnu silu i njena metropolitanska shvatanja, prvi efekat borbe za oslobođenje, kao aktivnog dokaza kulture, identiteta i dostojanstva koloniziranog naroda, predstavlja opšte osećanje zaprepašćenosti, iznenađenja i neverice. Napredovanje borbe i podnete žrtve koje nameću kolonijalističke, policijske i (ili) vojne represalije izazivaju podvojenost mišljenja metropolitanskog shvatanja kolonijalne klase, što se ogleda u zauzimanju oprečnih, ako ne i divergentnih stavova u pogledu borbe i u pojavi novih političkih i društvenih kontradiktornosti. Od momenta kada se borba nametne kao nepovratna činjenica, bez obzira na napore i sredstva da se ona suzbije, javlja se kvalitativna promena u metropolitanskom javnom mnjenju. koje, u većini, postupno prihvata mogućnost, ako ne i neminovnost sticanja nezavisnosti kolonije. Ovakva promena predstavlja, svesno ili nesvesno, priznanje činjenice da koloniziran narod koji se bori za svoje nacionalno oslobođenje ima svoj identitet i svoju sopstvenu kulturu.

Prevela s francuskog Daša Šašić-Drndić

* Izvod iz kratkog referata Amilcara Kabrala, generalnog sekretara Partije afričke nezavisnosti Gvineje Bisao i Zelenortskih ostrva (PA GC), podnetog na sastanku stručnjaka UNESCO-a 1972. godine. Amilkar Kabral je mučki ubijen 20. januara 1973. godine.